

Litterära notiser

Voltaires himlafärd

DOG VOLTAIRE som god katolik? frågar sig i senaste numret av *Figaro Littéraire* M. Jacques Donuez i samband med nyupptäckten av några dokument från tiden strax före Voltaires död i Paris, 30 maj 1778, den s. k. "apoteosens" tid. Om någon fråga varit retorisk och till sin innebörd ironisk, måste det vara denna. Att man över huvud taget gitter ställa den får ses mot bakgrunden av litteraturälskande katolikens mani (som C. G. Bjurström nämnde häromdagen) att söka rädda sina idoler från helvetet genom att låta stunden försona vad en hel livstid brutit, genom en förmodad omvändelse *in extremis*. Försöken att rädda Rimbaud åt kyrkan kan tas som typexemplet på den troende och poesiälskande katolikens sätt att manövrera sig ur en samvetskonflikt. Han kan inte fortsätta att beundra en person som kanske är i helvetet, alltså måste han ta honom därifrån — genom att fingra på till visshet gränsande sannolikheter eller i värsta fall på fakta. Vad Voltaire beträffar ligger det enklare till.

De dokument man funnit är originalen till hans korrespondens med sin konfessor, en viss abbé Gaultier. Han ber här bl. a. Gud och Kyrkar om förlåtelse, om han "någonsin skandaliserat" den senare. Han förklarar att han bekant sina synder för abbén och att han dör i den heliga katolska religion som han är född i och att han

hoppas på den gudomliga barmhärtigheten. På baksidan av denna återkallelse av sina tidigare åsikter har han tillagt: "Då min konfessor, herr abbé Gaultier, meddelat mig att man i vissa kretsar påstått att jag på förhand dementerat allt vad jag kunde ta mig till vid min död, förklarar jag härmed att jag aldrig sagt något sådant och att det där är ett gammalt skämt som man sedan långliga tider falskeligen lagt i munnen på åtskilliga lärda män, mycket mer upplysta än jag." Märks inte det listiga leendet under masken? F. ö. blev Voltaires omvändelse under alla förhållanden ofullständig: han fick inte sista smörjelsen, därför att han yrade på dödsbädden.

Voltaire var uppfostrad hos jesuiterna och hade på sitt sätt gjort tesen att ändamålet helgar medlen till sin, men ändamålet var ett annat. Han drog sig inte för att bekämpa kyrkan med — från sin synpunkt sett fromma — lögn, och han förnekade erständigt författarskapet till det otal antikyrkliga pamfletter han strödde omkring sig. Han drog sig inte för att förneka sig själv, om det kunde vara till någon nytta. Nyttan i detta fallet var att få en "hederlig" begravning, vilket den i detta fall ännu allsmäktiga kyrkan kunde ha vägrat honom, och Voltaire höll alltför mycket på sin värdighet och var för mycket borgare, kanske också för litet "filosof", för att inte med yttersta obehag tänka sig möjligheten att efter döden helt enkelt bli kastad på en allmän avstjälpningsplats, något som skedde med folk som ställde sig utanför lagen och de för dödsfall vedertagna konventionerna. Enligt brev av d'Alembert till Fredrik den store av februari 1778 lär han ha fruktat att detta skulle kunna bli fallet och bestämt sig för hur han skulle uppträda.

GUNNAR EKELOF